

SOMMEREN 1961: Tove Jansson på fisketur på sin barndoms øy, Bredskär i Finske-bukta. Ved årene sitter hennes kjæreste, Tuulikki Pietilä.

FOTO: ALE LIDMAN, SCANPIX

Sophia er Tove Janssons tantebarn

SOMRENE VÅRE VAR SOM LIVET I MUMMIE-BØKENE

Mummitrollets mamma, Tove Jansson, var en høyt elsket tante. - Hun sa aldri «gå og lek for deg selv», men var like opptatt av å svømme og se på stener som oss barna, forteller niesen Sophia.

TEKST: Guri Haram FOTO: Guri Haram/privat

Det var i Rue de la Gaité – Gledesgaten i Paris – Tove Jansson ga sitt første livstegn, et spark. Og nettopp glede var hva hun senere skulle bringe verden med sine Mummi-fortellinger og kunst.

Hun ble født i Helsingfors (finsk: Helsinki) i Finland 9. august 1914.

At Tove skulle gå i foreldrenes fotspor, var en selvfølge. Som 14-åring debuterte hun som illustratør for å hjelpe familiens økonomi.

Faren, Viktor (Faffan) Jansson, var en av Finlands ledende skulptører. Moren, svenskfødte Signe (Ham) Hammarsten, regnes som det finske frimerkets mor, og jobbet som illustratør i

MUMMI

Mummi ble skapt av Tove Jansson (1914–2001), maler, illustratør, forfatter og Finlands fremste kunstner. Første bok om Mummitrollet – *Småtrollene og den store oversvømmelsen* – utkom i 1945. Tove skrev og illustrerte ni romaner, fire bildebøker og hundrevis av tegneseriestriper om Mummitrollet. Livsverket er oversatt til 50 språk.

REKLAMETEGNING: Tove sammen med Mummifamilien. Tegningen ble brukt da Mummi som varemerke skjøt fart. Blant annet i en reklame for Mummi-dagene, på varehuset NK i Stockholm.

MUMMISJEF: I dag er det Sophia Jansson som leder Mummiverden videre på nye eventyr.

” AT HUN SOM VAR SÅ TYNN OG LITEN, HADDE EN SÅNN STYRKE I ORD OG PENSEL, ER FRYKTELIG IMPONERENDE

seddeltrykkeriet i Finlandsbank.
– De var fantastiske mennesker, sier niese og barnebarn Sophia Jansson (54).

MORSOMME TANTE
Familien Jansson kommer fra den svenskspråklige minoriteten i Helsingfors.
– Tante Tove var trivelig, og annerledes, med en fantastisk humor. Hun var kunstnerisk på alle måter, med et nyfiktent og utforskende sinn, sier Sophia.
Tove og familien leste bøker for niesen.
– Hun leste høyt på kveldene. Jeg ble ofte som et testpublikum, forteller hun.
Noen ganger feiret de julaften med tanten, men fremfor alt var de sammen om somrene.

– Vi møttes regelmessig. Hun bodde i skjærgården, og vi i nærheten. Somrene var likt livet i mummibøkene. Vi var på båt ute i horisonten, utforsket nye skjær, og grillet mat over åpen ild. Som barn kjentes alt dette farlig og ukjent. Tante Tove var med på leken. Hun sa aldri som en kjedelig voksen: «gå og lek for deg selv», men var like opptatt av å svømme og se på steiner. Hun hadde en eventyrlig og leken holdning til livet. Det var bestandig gøy når hun var med, minnes niesen.
Familien til Sophia var positiv og leken.
– Jeg hadde en lykkelig barndom. Det var ikke en familie som snakket om følelser, men følelser ble stille forstått, sier hun.

EN ALLSIDIG KUNSTNER
Som voksen ble hun kjent med tantens offentlige person, spesielt siden hun overtok familiebedriften Moomin Characters Ltd.
– Som kunstner var hun svært prinsippfast, med dype humanistiske verdier, som likestilling og menneskerettigheter. Hun var også veldig nøye på at arbeidet var av kvalitet, forteller hun.
For Tove var det skapende livet viktigst, dernest kjærligheten. Kunsten var som en mani, hun malte, tegnet og skrev, var forfatter, dramatiker og forretningskvinne. Arbeidet kunne fylle flere menneskers karrierer.
– At hun som var så tynn og liten, hadde en sånn styrke i

ord og pensel, er imponerende. Hun lagde til og med fresker på husvegger, sier niesen.
Mummifamiliens lykkelige liv minner om Toves barndom. Men karakterene opplever også uro, ubesvart kjærlighet og den dypeste ensomhetsfølelse.
I den siste mummiboken «Sent i November» skriver Tove om at flere av mummifamiliens medlemmer er borte. Likevel får nettopp fraværet dem til å virke sterkere til stede, kanskje sterkere enn om de faktisk hadde vært der.
Tegneseriene, basert på bøkene, ble Mummitrollets internasjonale gjennombrudd; i glanstiden lest av 20 millioner daglig i cirka 40 land.
– Illustrasjonene og tekstene →

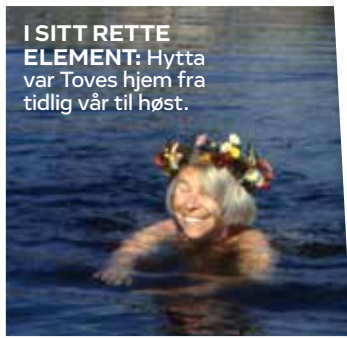
ALLES FAVORITTANTE:
Som liten hadde Sophia Jansson den mest lekne tanten du kan tenke deg.

MUMMI-SOMMER: Lille Sophia ble med på eventyr i skjærgården. Om somrene var livet likt som i mummi-bøkene.

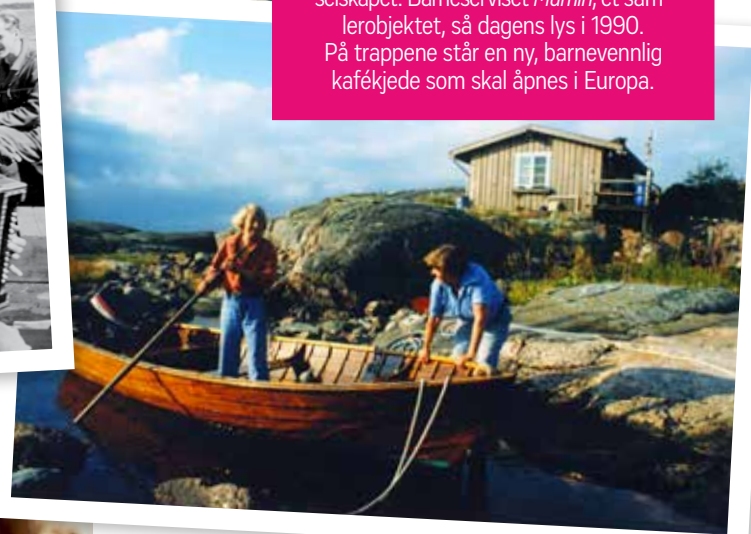

I SITT RETTE ELEMENT: Hytta var Toves hjem fra tidlig vår til høst.

EN SUKSESS-HISTORIE

I dag er Moomin Characters et stort varemerke med en årlig omsetning på 4,6 milliarder kroner. Mummi-figurene finnes på alt fra Finnairs flykropp til folks sengetøy. Mummi-prylene kom på 50-tallet. Avisen Evening News som publiserte mummiserien, fikk lagd et Lille My-slips som ansattgave til jul. Tove og broren Lars grunnla deretter selskapet. Barneserisivet *Mumin*, et samlerobjektet, så dagens lys i 1990. På trappene står en ny, barnevennlig kafékjede som skal åpnes i Europa.

SKJÆRGÅRDEN: Det meste av livet var Janssons somre knyttet til den finske skjærgården. Hennes siste bok, *Anteckningar från en ö* (1993), skildrer livet her, til illustrasjoner av Pietilä.

GLAD I BARN:
– Tante Tove skrev bøker der hun satte spørsmål ved mange tanker som barn ikke selv kan verbalisere, sier Sophia Jansson. Tove fikk i sin levetid brev fra mange barn, og forsøkte å besvare alle. Her er hun sammen med niesen.

formidler allmennmenneskelige følelser. Derfor kjennes bøkene fortsatt meningsfulle. Figurene er også viktig for formidlingen. Myke former gjør dem hyggelige, vennlige, og fredelige. Selv imaginære figurer i en fantasiverden har nesten blitt til et menneskelig persongalleri. Ubemerket dras man inn i eventyrene. Man

skulle ønske at livet var som i Mummiverden, smiler Sophia.

FLUKT FRA KRIGEN

Tove begynte den første mummiboken til seg selv i 1939, som en flukt fra krigens uhyggeligheter. I alt skulle det bli ni bøker om Mummitrollet. Krigsårene var tunge på en følsom kunstnersjel. Trolig var det da hun besluttet ikke å stifte familie og få barn. Hun la vekt på kunstnerisk frihet, men frihet var også viktig i eget liv. Tove så tidlig, gjennom foreldrenes ekteskap, begrensningene i kvinnens stilling. Moren overlot den største kreative friheten til mannen, og sikret selv familien faste inntekter.

– Tove ville ikke føde barn til en verden med krigere. Det var menn som besluttet at man skred til krig. Hun mistet mannlige venner. Det var mørke tanker, men virkeligheten var mørk. Derfor skrev hun fantasihistoriene, blant annet om en mamma og hennes mummitroll som søker etter sin forsvunne pappa – analogt med situasjonen under krigen. Men historiene hadde bestandig en lykkelig slutt, så man kunne drømme seg bort. Det ble starten for Mummitrollet, sier hun.

Kometjakten fra 1946 var også påvirket av krigen.

– En komet slår ned i Mummidalen. En metafor for atombomben, forteller Sophia.

MUMMIMAMMA

Toves mamma var hennes store kjærlighet. De hadde et symbiotisk forhold. I boka *Billedhuggerens datter* skildrer Tove en liten jente og moren, som blir begravd av hvit snø i et hus. Jenta blir fylt av ro og lykke. Hun ser for seg at ingen kommer hverken inn eller ut, og roper glad til moren «jegelskerdeg, jegelskerdeg», ler og kaster puter på moren og vil ikke at huset skal graves frem fra snøkrytallene. Alt ondt er utenfor. Hun kjenner absolutt trygghet.

– Dette var en virkelig hendelse, men Tove var hele 30 år

den uken hun var sammen med moren og tegnet i et inne-snødd hus.

Familiestabilitet og gjensidig omsorg var den viktigste kjernen i Mummiverdenen. Kjærlighet og lengsel sender Mummipappa og Mummitrollet ut på mang en farefull ferd for å lete etter Mummimamma.

I bøkene representerte Mummimamma Toves mor.

Sophias favorittbok er *Pappaen og havet*.

– Den om skjærgården, der mummifigurene reiser ut på øyer. Mummimamma endrer karakter fra å være den varme og gode mammaen. Hun tenker fortsatt positivt, men for første gang på seg selv fremfor familien. I en scene lengter hun hjem til Mummidalen og forsvinner inn i sitt eget maleri, forteller hun.

**TANTE SA:
JEG HAR
FORELSEKET MEG
I EN KVINNE. DET
ER VINDUDERLIG!**

Sophia legger til at det finnes en kinesisk myte der en filosofisk kunstner formelig forsvinner inn i tavlen.

– Tove var i høyeste grad en sånn kunstner. Mummimamma må i sin lengsel male rosene og alt i Mummidalen for å komme dit. Historien har et dypere tema og grunntanke. Toves bøker eksisterer på så mange nivåer. Mange leser bøkene på ny som voksne, og får noe ut av det, sier hun.

EN FAMILIEBEDRIFT

Sophia er kreativ direktør i Moomin Characters Ltd. Ektemannen, Roleff Kråkstrøm, er administrerende direktør. De har to sønner, hvorav en er grafiker.

– Talentene til Tove og søsknene har nok hoppet over min generasjon. Jeg studerte

litt kunst, og jobbet som språklærer før jeg havnet her, sier hun beskjedent.

Men en stund vurderte også Sophia å bli maler. Da fikk hun megetsigende blikk fra familien, som mente hun var av en annen karakter.

– Mine valg var mer følelsesbasert, og jeg ønsket barn, sier hun.

Tantens råd om å tenke over hva hun ikke kunne leve uten, spilte inn.

– En gang i butikken så jeg et fint, men dyrt servise. Tove sa: «Kan du ikke leve uten? Da kan du kanskje få det.» Det var en viktig lærdom, for det man ikke kan leve uten, er kanskje ikke bare materielt? Det er fint å tenke på iblant, reflekterer hun.

Sophia er datter av Lars Jansson, oftest kalt Lasse.

Han var forfatter og illustratør. I mange år tegnet han mummiserien. En jobb han mestret til fingerspissene. Etter en utmatende periode som serietegner, konsentrerte Tove seg om å være maler, deretter skrev hun «voksenbøker».

– På 50-tallet tok seriene for mye tid. Faren min overtok arbeidet, mens deres andre bror Per Olov er fotograf, og han dokumenterte familielivet, forteller hun.

FRIHET ER DET BESTE

Den første mummiskikkelsen tegnet Tove på utedo-veggen på sommerstedet, Pellinge. Den forestilte filosofen Kant, og hun skrev derfor: «Frihet er det beste».

Frihet var en rød tråd i Toves liv. Moderskap betyr den største binding, og opplevdes derfor skremmende. På den annen side skulle hun bli elsket av millioner av barn.

Felles for flere av Toves kjærestere var at de påvirket hennes meninger og verdi-verden. Kanskje valgte hun ubevisst frihetselskende menn, og ekteskap ble ikke inngått.

I Helsingfors fikk Tove seg et atelier, det var ikke stort, men stort nok for henne. Der bodde hun fra 1944 og livet ut. Et eget atelier var for henne et

frihetssymbol. Da hun senere møtte livspartneren, Tuulikki Pietilä, fikk de atelier i én og samme bygning. Der de, romantisk nok, gikk gjennom en loftsgang i bygningen for å kunne besøke hverandre. Tuulikki var kvinne, en av Finlands mest anerkjente grafikere, og en inspirasjon til mummifiguren Too-ticki.

Toves første kvinnelige forelskelse var Vivica. Men det tok slutt. Hun beholdt dog bestandig et godt vennskap til sine ekser. Særlig Vivica ble en viktig person som dro henne inn i teaterverdenen.

Tove og Tuulikkis veier krysset hverandre allerede i 1938 på en tegneskole. Først i 1956 slo kjærligheten gnister. Tove skrev senere: «Jeg er endelig fremme hos den jeg vil være med».

– Det var forbudt med likekjønnet forhold. Men Tove bekjente det. «Jeg har forelsket meg i en kvinne, det er vidunderlig». Hun trosset, modig, datidens samfunnsoppfatninger, samt var åpen overfor familien og meg. Som yngre valgte hun nok menn av konvensjoner, men etter hvert ble det kvinner. For henne var det snakk om individer, sier hun.

Toleranse var viktig i Mummy-universet.

– Tove ville ikke bli satt i bås, men levde etter egen samvittighet og humanistiske vurderinger. Det sees i mummifigurene, som er del av henne. Holdningen var å være leken og nysgjerrig på andre, sier Sophia.

I flere historier beskriver hun fremmede folk som Mummifamilien tar imot med åpenhet og vennlighet.

– Under krigen kom mange flyktninger til Finland, og noen måtte evakuere. Flyktninger er ikke et nytt fenomen, men like aktuelt, sier hun.

I dag som verden igjen er urolig, lar vi derfor Tove avslutte med ordene hun titt og ofte svarte i intervjuer. Leveregelen ga hun Too-Ticki i Mummiverdenen.

«Alt er veldig usikkert, og det er det som beroliger meg.» • hjemmet@egmont.com